

Årgång 22 ● nr 2 - 2009

nattvakkan

Nattvakan

utges av Hudiksvallsregionens fågelklubb (HFK).
Tidningen utkommer med två nummer årligen
och erhålles av samtliga medlemmar i HFK.
Årsavgiften för medlemskap är för närvarande
100 kronor och insättes på pg. 88 94 30-5.

Hudiksvallsregionens fågelklubb

är lokalklubb till Gävleborgs Läns Ornitologiska Förening (GLOF). Medlemskap i HFK är dock oberoende av medlemskap i GLOF. HFK:s verksamhetsområde utgörs av Hudiksvalls och Nordanstigs kommuner.

Lokalklubben har till syfte att samlar och stimulera intresset för fågelfaunan och skyddet av fågelmiljön i Hudiksvalls och Nordanstigs kommuner. Dessutom skall föreningen verka för att sprida kunskap i fågel frågor genom kursverksamhet och exkursioner. Föreningen skall vara ett forum där medlemmarna inspirerar och informerar varandra. En viktig uppgift för föreningen är att vara drivande i vissa frågor med anknytning till fågelskydd.

Styrelse

Ordförande: Mats Sundkvist, Båtmansvägen 6

824 40 Hudiksvall, Tel. 070-698 69 11

Vice ordförande: Kristina Sjöström, Välsta 62

824 94 Hudiksvall, Tel. 0650-74 30 87

Sekreterare: Karin Svensson, Blockvägen 16 F

824 34 Hudiksvall, Tel. 070-51 348 66

Kassör: Lars-Göran Lindström, Slåttervägen 13

824 40 Hudiksvall, Tel. 070-629 15 24

Övrig ledamot: Jonas Lind, Blockvägen 9

824 34 Hudiksvall, Tel. 070-307 32 82

Suppleant: Bo Fagerström, Dalgatan 10

824 42 Hudiksvall, Tel. 0650-59 51 58

Suppleant: Niclas Vallin, Bergevägen 9

820 77 Gnarp, Tel. 0652-141 20

Följ med HFK på exkursion

Hudiksvallsregionens fågelklubb har ett digert utflyktsprogram under alla årstider.

Tryckt av:
Tryckpressen
Borås

Intressanta observationer vinter-vår-sommar 2009

Mats Axbrink

DENNA KRÖNIKA BRUKAR JAG OFTA INLEDA med att skriva lite om ugglevåren. Denna gång kan vi nästan lämna detta ämne direkt. Visserligen hade några lappugglor i Idenor glatt i början av januari men vårvintern var absolut stendöd på ropande ugglor. Visst har det många

Fortsättning sidan 22

INNEHÅLL NR 2 - 09

Intressanta observationer	3
<i>Mats Axbrink</i>	
Taavavuoma palsmyr i norr	4
<i>Lars-Göran Lindström</i>	
Alförrädare vintergäst från Norra ishavet ...	16
<i>Lars-Göran Lindström</i>	
Honor och hannar i fågelskådarvärlden	18
<i>Anette Strand</i>	
Skäggjärna	23
<i>Lars-Göran Lindström</i>	
Program	25

Foto på denna sida. Den enda kärrsångare som upptäcktes runt Hudiksvall var denna fågel som satt i vassen vid Reffelmansviken och sjöng i juni 2009. Foto Lars Göran Lindström

Foto på framsidan. Gärdsmyg, Idenor maj 2009. Foto: Lars Göran Lindström

*Foto på sista sidan. Tretåig mås, Hammerfest, Norge juli 2009
Foto: Lars-Göran Lindström*

En av de tre dvärgsparvarna från Äihämjärvi i juni 2009.

dvärgsparvar och dessutom fanns det vide-sparv i området. Strax efter åtta på kvällen kom vi fram och slog upp vårt tält en bit från den grusväg som tagit oss fram till dagens mål. Vid Äihämjärvi finns två fågeltorn, det södra och det norra. Dit gick två stigar. Enligt den perfekta beskrivning som jag fått av Anders Johansson (tack Anders) så skulle man ta den södra stigen över ett hygge, där det på vissa ställen var svårt att följa den, och ett par hundra meter innan det södra tornet skulle den första sparven hålla till.

Så snart tältet var uppsatt så gick vi iväg efter stigen över hygget och mot det södra tornet. Ingen dvärgsparv hördes, bara ett par sävsparvar sjöng. Vi gick fram till och upp på tornet och spanade över sjön. På långt håll kunde jag se ett par salskrake. Det gick en spångad led (det var myrmark) mellan de två tornen och där, en bit från det

norra, skulle nästa dvärgsparv finnas. Vi började att gå mot det andra tornet och efter några hundra meter tyckte jag att jag hörde något som liknade den sång av dvärgsparv som jag hade tränat så hårt på för att kunna känna igen. Vi stannade och lyssnade och nu var jag säker. Det satt en dvärgsparv och sjöng mindre än femtio meter från oss. Med hjälp av mp3-spelare lockade jag fågeln närmare oss så att vi kunde både titta på den i kikare och jag ta några foton på den i kvällssolen. Jag hade tidigare bara sett dvärgsparv en gång på hösten på Kuggören för nästan tjugo år sedan. Nöjda med kvällen vandrade vi tillbaka till vårt tält.

Dvärgsparven häckar regelbundet från norra Finland via norra halvan av Ryssland nästan ända till Tjukterhalvön längst i öster. Häckning konstateras då och då också i nordligaste Sverige och Norge. Den övervintar i

Hane av videsparv från ett av de två paren i Äihämjärvi.

Sydstasien norrut till nordöstra Kina. Första observationen i Sverige gjordes 1815 i Lund, Skåne. Det första boet hittades vid Vittangjärvi, norr om Kiruna, 1952. Från början av 1960-talet har dvärgsparven varit årlig i landet. I början gjordes nästan enbart observationer i södra Sverige men från mitten av 1960-talet har sparven varit årsviss i Norrland. Just 1965 gjordes den första observationen vid Luspebryggan, Lule lappmark under många år en pålitlig lokal med som mest upp till 11 sjungande hanar (1965) och flera konstaterade eller misslyckade häckningar. Antalet dvärgsparvar har dock minskat i området och ett par år på 2000-talet har ingen dvärgsparv alls rapporterats. I år har dock tre fåglar hörts och setts kring Luspebryggan. Förutom de tre sjungande fåglarna i Äihämjärvi har i år cirka tio dvärgsparvar rapporterats från nordligaste Sverige.

Jag vaknade redan halv fyra nästa morgon och gick, utan frukost, åter för att leta efter både de tre dvärgsparvarna men även efter videsparv. Nu sjöng även den dvärgsparv som satt närmare det södra tornet och också sparven mellan tornen sjöng ivrigt i den tidiga morgonstunden. Efter att ha fått en del ganska fina bilder på den sistnämnda fågeln, för övrigt den enda av de tre som hade en rödbrun haka, vilket tyder på att det var en gammal hane, gick jag tillbaka mot tältet för att försöka leta upp någon videsparv. Ett par hundra meter innan hygget så hittade jag den tredje dvärgsparven som var mycket samarbetsvillig och jag fick många bra bilder på den fågeln. Efter att ha tagit en hel del bilder på dvärgsparven hörde jag en videsparv sjunga i närheten. Snabbt byte av art på mp3-spelaren och snart så hade jag videsparven på lagomt fotoavstånd. Den flög runt mig och poserade fint på olika ställen.

Mina tidigare erfarenheter av videsparv är dels från Reffelmansviken där ett knappt hundratal har märkts (ingen fågel i häckningsdräkt) och från Svartsjön, Forsa, den enda gång som jag hört sången och sett en utfärgad hane tidigare.

Videsparven är precis som dvärgsparven en invandrare från öst. Under det senaste decenniet har arten dock minskat kraftigt vilket både observationer och ringmärkningsciffror visar.

Det första fyndet av videsparv i Sverige gjordes den 20 maj 1821, då ett par sköts vid gästgiveriet i Haparanda i samband med ett snöoväder. Senare fann man arten på ett flertal ställen i Åsele och Lycksele lappmarker. Första rapporterade häckningsfyndet är från Åminne, nordväst om Boden 1897. Vid denna perioden verkade det som ett stort antal videsparvar invandrade från norra Finland och kring 1910 fanns av allt att döma en fast stam i så gott som hela de inre delarna av Västerbotten och Norrbotten. Utbredningsgränsen flyttades därefter snabbt längre västerut och senare söderut. Under de senaste åren har den sydligaste häckningsgränsen flyttats norrut igen och den häckar sporadiskt i de sydliga länen av Norrland. Den övervintrar i sydöstra Asien. En fågel märkt i Umeå återfanns i Kina.

Åter tillbaka till tältet vid sjutiden. Micke var uppe och vi åt frukost innan det var dags att packa ihop tältet och att köra de sista 25 milen mot Pulsujärvi för att sedan vandra de 12 kilometrarna till Taavaätno.

Sandåslandet

Sandåslandet är det samlade namnet för hela det karga land som inramas av Taavaätno i söder, sjöarna Korvejaure och Kiepanjaure (stora gränssjöar mot Norge) i väster, Råstoätno i öster och Kumaätno (Nirjijokk där vi fiskade förra sommaren) i norr. Landskapet kännetecknas av låga fjäll, luftiga hedar, sköna sandåsar och nästan oändliga myrar

(av vilka Taavavuoma är den största). Karaktärdraget är de väldiga mängder sand som finns i omgivningarna, säkerligen en rest efter en forntida glaciärälvs vilda framfart. Landskapet är vidlyftigt och relativt platt. Sanden dominerar, likaså enorma videregioner. Området är Sveriges bästa för harrfiske och slår man på sandåslandet på Internet får man många tusen träffar där de flesta är dagböcker om fiske.

Taavaätno

Mellan Övre Soppero och Karesuando leder en grusväg sex mil västerut till samevistet Pulsujärvi. Vi anlände vid tolvtiden och satte raskt på oss våra ryggsäckar och började att vandra de tolv kilometrarna till platsen där vi skulle slå upp vårt tält vid Taavaätno. Vandringen är otroligt lätt då man nästan hela tiden går på sandåsar med i princip ingen undervegetation. Förra gången, för drygt tjugo år sedan, när vi gick från Pulsujärvi, fick vi för oss att vi skulle gena för att snabbare komma fram till Taavaätno. Vi förstod ganska snart varför leden gick där den gick och inte där vi gick. Vi kom in i palsmyrområdet och hade mycket svårt att ta oss fram mellan alla palsar och deras vattensamlingar. Men jag fick en försmak av detta säregna område och utan det misstaget så hade jag kanske inte återvänt.

Taavaätno vattnar av de tre stora gränssjöarna Korvejaure, Kiepanjaure och Tjälmejaure. Efter cirka en mil får jokken påspädning då Harrejokk rinner ned från nordväst. Drygt en och en halv mil senare rinner Taavaätno ihop med Råstoätno (kommer från den berömda rödingsjön Råstojaure) och bildar Lainoälven som i sin tur rinner ut i Torneälven.

Efter drygt två timmars vandring var vi framme vid jokken och vi slog upp vårt tält på den plats som skulle bli vår bas de närmaste tre dyggen. Till middag blev det ravioli

Leden från Pulsujärvi går på Vuomapuoltjah:s sandåsar. Mycket lättgått.

och därefter var vi sugna på att utforska vår omgivning. Jag på myren och Micke på jokken. Jag följde jokken uppströms tre kilometer innan jag tog av för att gå mot en utlöpa av Taavavuoma. När jag kom ut på myren möttes jag genast av grönbenans idoga varnande och vid första lilla vattensamling låg en smalnäbbad simsnäppa. Jag fotsatte att gå efter myren och det blev blötare och blötare. Så hörde jag ett läte som jag inte var riktigt bekant med. Men snart såg jag fågeln och förstod att jag hade hittat en av de arter som var målet för resan, svart-snäppa. Fågeln flög ivrigt runt mig och varnade kraftfullt. Ibland gjorde den regelrätta attacker och jag fick nästan ducka för att undvika angreppen. Snart lugnade den ned sig och satte sig på en liten pals på myren. Nu kunde jag på ganska nära håll studera och fotografera den kanske elegantaste av alla vadare med sin svarta kropp med vita prickar och de nästa helsvarta benen.

Samma sceneri upprepade sig flera gånger. Jag gick närmare och närmare fågeln för att få så bra bilder som möjligt och svartsnäppan flög upp, gjorde några lover och landade på

en annan plats på myren. Så skedde minst fem gånger. Därefter lämnade jag snäppan och gick tillbaka mot tältet. Frapperande var den mängd hjortronblommor som fanns på myren. Undra om det blev hjortron av alla dessa blommor? Troligtvis inte för det var inget bra hjortronår detta år. Tillbaka till tältet mötte jag Micke som också var ganska nöjd, han hade fått tre skapliga harrar. Ett problem började dock att torna upp sig. Jag som aldrig brukar ha några större bekymmer med skavsår började få sådana, speciellt på den högra foten. Nya stövlar bara ett par dagar innan jag for var nog inte så smart. Okänt märke dessutom.

Taavavuoma och palsarna

Taavavuoma är en väldig sänka (540-570 m) jämfört med de omgivande högländen (700-800 m). Sänkan har en öst-västlig utbredning och är ungefär 20 kilometer lång och på de bredaste ställena åtta kilometer. Området är till största delen myrmark. Taavavuoma hör tillsammans med Sjaunja och ett par andra myrar till de lappländska jättemyrarna. Till Kiruna i sydväst är det knappt åtta mil. Den

Pals i Taavavuoma. Den här var cirka fem meter hög. Framför palsen ser man palslaggen.

östliga delen är mycket fågelrik med en rad arter av både änder och vadare.

Palsar är flacka kullar uppbyggda av torv och is som ständigt är frusna. De högre palskrönen är i stort sett helt barblåsta vintertid. Ringa snödjup och låga temperaturer i kombination med kraftiga vindar är faktorer som gynnar frostens nedträngande i marken och bildande av ständig tjäle, vilket är en förutsättning för att palsar skall kunna bildas. Höjden av en pals kan uppgå till sju meter men vanligtvis blir den en till två meter. Från det att en pals bildas till den kollapsar och bryts ned, genomgår den flera olika stadier. En livscykel kan vara upp till 500 år. Palsmyrar är typiska för permafrostområden och uppträder främst i den låga terrängen öster om fjällen i den nordligaste delen av landet.

Ordet pals kommer från nordsamiskans *balsa* som betyder stor tuva. Lars Levi

Laestadius var den förste svensk som sökte hemligheten bakom palsbildandet. Han menade att palsar bildas där snödrivor av någon anledning ligger kvar långt fram på sommaren. Under snön ligger tjälen kvar och åstadkommer en upphöjning av myrtytan.

I början av 1900-talet levererade Thore Fries en hypotes för palsbildning som skulle bli vägledande ända fram till 1950-talet. Över myrtytan höjer sig enstaka tuvor till sådan höjd att snötäckningen på dem blir praktiskt tagen ingen (blåsiga och nederbördsfattiga områden). Detta innebär att tjälen kan tränga djupare ner i den snöfria och därmed oisolerade tuvan, än i den omgivande myren. Lyckas tjälen översomra i tuvan fortsätter tillväxten på djupet liksom på höjden. Denna tjällyftning förklarar Fries med vattnets utvidgning vid frysning. Palsarnas imponerande resning kunde han dock inte förklara med enbart denna teori. En andra och

avgörande förklaring till palsbildning kom då man kunde visa att förbränningsprocesser i torven utvecklar värme som i sin tur smälter palsen. I det uppkomna hålrummet pressas sedan torv in från sidorna och orsakar den slutgiltiga och storslagna höjningen av palsytan. En stor del av palsytan är alldeles brun och kal. När palsen växer kan hjortron, kråkris och dvärgbjörk breda ut sig.

Ju högre en pals är desto mera påverkas den av nedbrytande krafter. Sprickor möter man i nästan alla palsar och det innebär inte att palsen håller på att brytas ned utan är snarare ett resultat av att den växande palskärnan spränger torvhöljet. När sprickorna börjar forma sig till mönster och vatten och is hjälps åt att klyva loss stora torvblock i palsidan har en viss nedbrytning startat. Runt palsen finns en bård av vatten-palslaggen-som hela tiden underminerar palssidan. Tillsammans med sprickbildningen ovanifrån kan angreppet på en punkt bli så stor att torvblock lösgjörs och faller ned i palslaggen. Nya ställen angrips och något av en kedjereaktion har startat. Isskikten i blocken smälter, torven finfördelas och återgår till den ursprungliga myren. Cirkeln är slutet. Palsarna i Taavavuoma är speciellt stora och imponerande och hör till de största som överhuvud taget omnämnts.

Myrvandring

Redan strax efter sju dag två var vi på väg. Micke mot nya fiskeäventyr och jag mot det riktiga palsmyrområdet väster om Taavajaure. Vi följdes åt de tre kilometrarna uppströms Taavaätno och de två kilometrarna mot Taavajaure. Micke skulle prova fiske lyckan och jag gick vidare och mötte snart de riktigt stora palsarna. Vissa var säkert upp mot sex meter. Man fick klättra upp för dem för de var ganska branta. Problemet när man går på en palsmyr är de blöta områden, ibland till och med en liten sjö, som omgärdar

en del av palsen-palslaggen. Det kan ibland bara vara ett par meter till nästa pals men palslaggen gör att det är omöjligt att gå på den så i stället för att lätt kunna ta sig över till nästa pals måste man gå långa omvägar för att hitta fast mark. Detta gör att man dels får gå en mycket längre sträcka och det tar också mycket längre tid. På palsarna dominerade lappsparv följt av gulärta och blåhake av tättingarna. Bland vadarna var grönbena som talrikast, därefter brushane. Även flera par av svartsnäppa häckade där. I många av vattenpöslarna låg smalnäbbad simsnäppa. I flera av de mindre pöslarna kunde jag också se kricka och bläsand. I de lite större låg stora mängder sjöorre, alfågel och bergand.

Efter att ha traskat på myren fyra timmar var det dags för en primitiv lunch. Fyra kalla "Bullens korb" smakade bra tillsammans med några kex. Vatten från närmaste jock gjorde matstunden fullkomlig. Jag lämnade nu själva palsmyren och kom in i ett björkbevuxet område. Målet var att ta mig till Jeutojåkka och leta efter rödstrupig piplärka. Enligt Björn Arvidsson i boken om Taavavuoma från mitten av 1970-talet så var den ganska talrik, jag citerar "Den rödstrupiga piplärkan är en sällsynt häckfågel i vårt land. För perioden 1961-78 känner jag till bara ett bofynd (Taavavuoma 1973). I Taavavuoma är hon sannolikt en årsviss häckfågel. Antalet par tycks dock variera år från år. Den östliga delen av myren kan sannolikt under goda år bjuda på cirka 20 par". Nu var jag i det området som var det lämpligaste att leta efter den rödstrupige. Vegetationen efter jokken är på vissa ställen mycket svårforcerad. Videt växer tätt och högt (ibland över två meter) så det var ingen finpromenad som jag gjorde. Hur jag än lyssnade så hörde jag ingen rödstrupig piplärka. Det verkar vara svårt att träffa på den vackra piplärkan. Undrar om inte arten har minskat kraftigt de senaste årtiondena.

Smalnäbbad simsnäppa var mycket vanlig i området.

Problemen med skavsåren på fötterna gjorde sig mer och mer påmind. Det var svårt att komma igång och gå efter de pauser som jag gjorde. Till slut så kom jag ned till det ställe där Jeutojåkk rinner ut i Taavaätno och de värsta videområdena var passerade. Jag tog en lång paus innan jag fortsatte de sista fem kilometrarna, för jag var ganska mör. När jag vid halv åtta-tiden på kvällen kom fram till tältet var jag rejält slitna efter ett tolvtimmars pass på myr och i vide. Dessutom var det ingen vacker syn när jag tog av mig stövlarna och betraktade de skavsår som fanns både på stor- och lilltår på båda fötterna, fast högra var värst. Tydligt var stövlarna alldeles för smala.

För Micke hade det varit blandad framgång. Taavajaure hade inte gett någonting och även han hade gått till Jeutojåkk. Där hade han fått på en rejäl fisk, men ingen öring utan en tvåkilos gädda var allt den jokken

gav. Däremot hade han fått ett flertal harrar, på fluga, i Taavaätno med en sju hektos på topp.

Harrfiske

Dagen efter så var den första åtgärden att sätta skavsårsplåster på fötterna. På med stövlarna och prova att gå. Det kändes hyfsat och efter frukost följde jag med Micke nedströms jokken för att fiska även jag. Ganska snart högg en harr på en av mina tre flugor på flugkastet. Nu hade även jag fått fisk. Efter en dryg kilometer träffade jag på en nybliven pensionär från svensktrakterna i södra Finland. Han berättade att det var 129:e gången som han var i norra Sverige eller norra Finland och 21:a gången till Taavaätno för att fiska harr. Han tyckte att som flugfiskare var Taavaätnos rena stränder, fria från vegetation, perfekta. Sammanlagt träffade vi på sex andra fiskegång alla från Finland så

Stekt nyupptagen harr till middag smakade utsökt. Foto: Mikael Nordling.

finska fisketidningar och fiskesajter måste ha skrivit mycket gott om fisket i "Sandsålandet" Efter att ha följt jokken ned till sammanflödet med Råstoättno och bildandet av Lainioälven återvände vi till tältet vid lunchtid.

Det hade gått ganska bra att gå trots skavsåren men på eftermiddagen var det kört. Meningen var att jag skulle gå till en del av myren som jag ännu inte hade besökt. På med stövlarna men bara efter cirka 50 meter tog det stopp. Det gjorde så djävulskt ont i fötterna, för varje steg, att jag inte kunde fortsätta. Det var bara att tillbringa resten av dagen vid och i tältet för att försöka kurerasig till nästa dag då vi skulle lämna Taava-uoma och gå tillbaka till Pulsujärvi.

Micke fortsatte att fiska och totalt fick vi cirka 25 harrar. Jag bidrog bara med tre. Till

middag stekte vi en halkilos harr. Det smakade otroligt bra med färsk fisk.

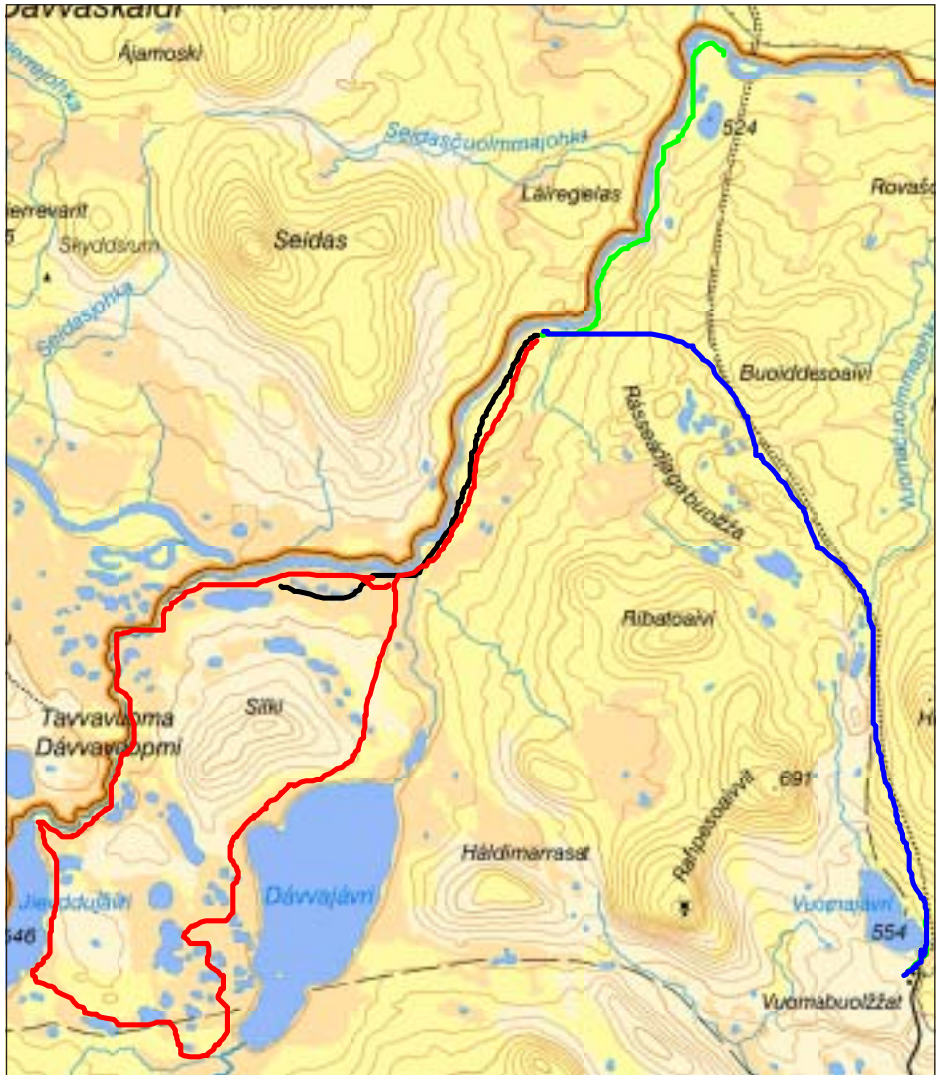
Hemfärd

Tack vare det torra underlaget, mest bestående av sand, kunde jag gå tillbaka i gymnastikskor och slapp att ta på mig stövlarna. Detta gjorde att de tolv kilometrarna tillbaka till bilen gick utan större problem trots skavsåren som också hade blivit lite bättre än dagen innan.

Sammanfattningsvis så hade vi tur med vädret, mycket fågel på myrarna och ganska bra fiske. Trots att det inte heller denna gång blev någon rödstrupig piplärka för mig så var turen mycket lyckad.

Totalt så såg jag 43 arter dock ingen rovfågel och tyvärr ingen fjällgås. Området var ett av de sista som hade häckande fjällgås i

Sverige och arten sågs en bit in på 1980-talet.

PS. I början av juli sågs ett av paren dvärgsparv, det som var mellan de båda tornen, med mat i munnen för att mata ungar. Åtminstone en lyckad häckning tycks ha skett.DS

Ovan: Karta över dagsturerna.

Dag 1: svart linje.

Dag 2: röd linje.

Dag 3: grön linje.

Blå linje: vandringen mellan Pulsujärvi och Taavaätno.

Lappsparv

Blåhake

Krickor flyger upp från en palslagg

Ett 25-tal bergänder rastade i en liten sjö

Sjöorre var talrik i Taavavuoma

Den graciösa svartsnäppan på en pals i Taavavuoma

Hanen alförrädare vid Kuggören i februari 2009.

Alförrädare

vintergäst från Norra ishavet

Text och foto Lars-Göran Lindström

Alförrädaren är en högarktisk andfågel som häckar längs Norra ishavets kuster från Taimyr östentill till norra Alaska samt vid Berings hav. Den saknas i arktiska Kanada, på Grönland, Island och Svalbard.

DE FLESTA ALFÖRRÄDARE ÖVERVINTRAR i isfria vatten längs Stilla havets kuster ned mot södra Alaska och norra Japan. En mindre del av populationen övervintrar i Europa, dels längs Nordnorges kust, dels i södra Östersjön, flertalet utanför Estland (cirka 5 000). Längs

våra kuster är den betydligt mindre vanlig och bara något tiotal fåglar ses varje år, de flesta i samband med vårens ejdersträck.

Kuggören

Den sista januari observerade JONAS L en

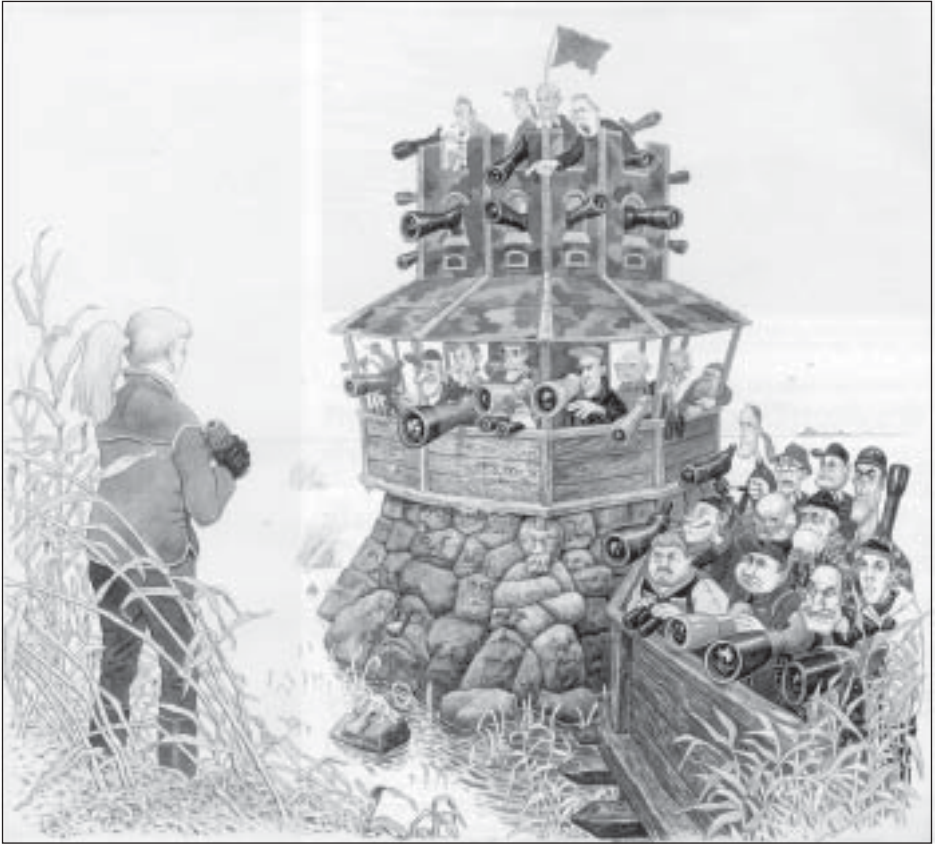
honfärgad alförrädare vid Kuggören och i mitten av februari sågs det par som sedan skulle ligga kvar knappt två månader. Den sista observationen gjordes av Hugo Martinsson den 12/4.

Av de senaste tio åren har det rastat (övervintrat) alförrädare hela sju år (saknas bara 2004, 2005 och 2008) vid Kuggören. Detta har gjort Kuggören till den bästa platsen för arten i Sverige. Dessutom sågs åtta exemplar vid Bålsön 2003 och även vid Hölick har den vackra anden setts ett par gånger under 2000-talet. Inte bara i år utan även 2001 och 2006 stannade de observerade fåglarna lång tid. De allra flesta observationer har gjorts mellan januari och april men fåglarna vid Bålsön sågs i slutet av oktober och arten har setts ända in i maj.

Fotomodeller

Många fågelskådare, några långväga, var i vintras till Kuggören och tittade på och fotograferade paret. På grund av sin vana att födosöka nära land så är alförrädaren tacksam att fotografera till skillnad från de flesta andra dykänder som håller till betydligt längre ut från stranden.

Honor och hanner i fågelskådarvärlden

Är män i skådarvärlden generellt lite mindre socialt kompetenta? Eller bara lite mer mansgrisiga? Är skådarvärlden en av de sista manliga bastionerna-vill männen inte ha in kvinnor i fågeltornen? Det frågar sig Anette Strand, som studerat fåglar och fågelskådare de senaste 15 åren.

JAG FICK MIN FÖRSTA HANDKIKARE 1995 i present av mina föräldrar.

I timmar spanade jag på småfågeln på buskagen och lyckan var total när jag säkert kunde "arta" en törnsångare på egen hand.

Sedan var jag såld och på våren var det dags för första skådarresan till Öland.

Första drabbningen

Där träffade jag på hårdskådarna för första gången.

Visselpipor och mobillarm, bilar med konstiga klistermärken på backspeglarna, krysslister; en ny värld befolkad av ett gåtfullt folk öppnades för mig.

Och jag fick många kommentarer i det ovanliga med en ung tjej som skådade på egen hand.

Från den där första helgen på Öland kommer jag också ihåg hur jag till slut tog mod till mig och frågade en man som anlände i klistermärkesförsedd bil vad de där orange märkena egentligen stod för.

"Jodu bruden", sa han, "håller du på tillräckligt länge kanske du också får reda på det".

Det var den första av en räkka märkliga sammanstötningar med de hårt skådande männen.

Pruttar i fågeltornet

Något år senare larmades en ung skäggtärna ut från Krankesjön.

Jag och en tjejkompis åkte dit för att kryssa, men fågeln var långt borta och det fanns andra tärnor också att ta hänsyn till.

Vi hittade fågeln - men hur skulle vi veta om det verkligen var en skäggtärna och inte en ung vitvingad tärna?

Man skulle ju inte kryssa om man inte själv klarade arbetsbestämningen.

Som vi stod där och diskuterade skakade tornet till.

Ifrågasättandets kraft

Högljutt prat - och en minut senare intog fyra män i trettioårsåldern tornet, uppbröstade och skrånande som en mindre gråtrutskoloni.

En blick i kikaren och jepp, där satt den! Krysset var i hamn, vilket firades med mer bröl och till vår stora förvåning ett par riktigt högljudda och synnerligen odiskreta fjärtar!

Då begick vi vårt misstag - vi frågade försvunt vilka karaktärer de hade sett som utslöt vitvingad tärna.

Ajdå, det var inte populärt.

Hare vatt nått?

Vid ett annat tillfälle hade jag med en herrbekant till samma fågeltorn.

Killen i fråga var inte fågelskådare, hade direkt olämplig klädsel för ett fågeltorn och var varken utrustad med kikare eller intresse. Jag å andra sidan såg ut som en klassisk fågelnörd med alla tillbehör.

En manlig skådare kommer upp i tornet, tittar på mig, på min bekant och vänder sig omedelbart till honom med frågan

- Har det varit något?

- Ehhh - fråga henne!, svarar min vän.

Skådaren tittar på mig och vänder demonstrativt ryggen till. Förlamande tystnad

Lite motsatsen, men ändå fel, blev det då jag stod och skådade simänder då två män dök upp.

Efter en inledande tysmad på en halvtimme eller så sa sedan den ene:

- Det ligger en svart fågel därnere med vit näbb och panna. Det är en sothöna, och bredvid en stor and med grönt huvud. Den heter gräsand.

- Oj! - tack så mycket, sa jag och kontrade med:

- Hörde ni skäggesarna som just drog förbi? Sedan var det förlamande tystnad där också.

Är fågelskådande män sämre?

Det får en ju att fundera. Är män i skådarvärlden generellt lite mindre socialt kompetenta?

Eller bara lite mer mansgrisiga? Är skådarvärlden en av de sista manliga bastionerna - vill männen inte ha in kvinnor i fågeltornen? Eller är det så att i ett försök att vara charmanta vill de överlämna en fågelgåva - titta damen, jag överräcker en sothöna och en gräsand i praktdräkt.

Men missar målet något genom att konsekvent underskatta kvinnliga skådare.

Eller är det vi själva - vi kvinnor i skådarvärlden - som sänder ut fel signaler? Varför inte jag?

Jag kan inte riktig själv förklara varför jag ibland försynt vänder mig till någon annan (manlig) skådare och säger:

- Titta på den stora rovisen där, ser den inte lite ut som en mindre skrikörn? för att tre

sekunder senare höra mannen ifråga skrika ut obsen utan tvekan.

Varför gjorde inte jag det? Jag visste ju vad det var.

Varför envisas jag?

Om nu detta är bilden av de skådande männen i Sverige, så kan man ju undra varför jag ändå envisats med att fortsätta skåda?

Tja delvis förstås därför att jag gillar skådamännen för det allra mesta.

Mitt bland alla knepigare upplevelser har jag också bemötts på allra bästa sätt.

Många gånger har jag också fått frågan av fågelskådande män hur de ska göra för att få sin kärlek intresserad av fågelskådning.

Det är svårt - jag har dock i fält sett vissa exempel på hur man inte bör göra - men det är en helt annan historia.

Anette Strand

Äntligen!!!

ÄNTLIGEN ÄR ANTALET FJÄLLGÄSS TRESIFFRIGT. Nu i början av september rastar 100 fjällgäss hos oss. Som flest tidigare sågs 82 stycken för två år sedan. Av dessa var 21 ungar. Nu är antalet juvenila hela 34, fördelade på 12 kullar.

Det har alltså fötts tekordmånga ungar. Detta ett år när det i princip inte finns en gnagare vilket brukar påverka alla häckande fåglar. Predationen från rovdjur blir större sådana år. Fantastiskt att få se denna mängd fjällgäss.

Ungefär hälften av de 100 fjällgäss som nu rastar här. Foto Lars G Lindström.

Till salu

FÄGELKLUBBEN HAR FÅTT INRAMADE fågelplanscheringar målade av Olof Rudbeck d. y. Är Du intresserad att köpa någon av planscheringarna hör av dig till Karin 070-51 348 66. Priset är 250 kr styck utom för lommen som kostar 200 kr. Pengarna går till oavkortat till fågelklubbens verksamhet. Först till kvarn.

Fortsättning från sidan 3

gångar varit dåligt med ugglorop men nästan aldrig så här tyst. Enda glädjen var att vi kunde ransonera vårt bilåkande. Även hos sommarens häckande tornfalkar märktes att det var bristfällig födotillgång. Visserligen konstaterades en mängd häckningar, men även en hel del avbrutna dito och framför allt en signifikant mindre kullstorlek än vad vi är vana vid.

Inför försommarens öronträning, natt-sångarlyssning, så kändes det att det skulle bli ett bra år då slutet av maj bjöd på strålande väder, men så kom en kylslagen första halva av juni och det blev en ganska medelocker säsong. Visserligen var tre rördrommar rekord för våra trakter och de tre busksångarna vid Delsbo kyrka, Iggesund och Hudiksvall sjöng lika vackert som förr om åren. Men vart tog arter som kärrensångare (1 fynd), flodsångare (2) och gräshopp-sångare (10) vägen?

Vårvintern bjöd som vanligt på en del fina observationer längs kusten, bland annat en smådopping i Sörfjärden och ett par alförrådare vid Kuggören. De två senare blev mycket välskådade av besökande från när och fjärran. Många härliga bilder togs av skickliga fotografer och dessa fåglar prydde bland annat ett nummer att Vår Fågelvärld. Alförrådare är en verklig specialitet för Kuggören med nästan årliga besök. Nationellt blir arten allt ovanligare så det kanske inte var så konstigt att många skådare passade på att besöka Kuggören (se separat artikel).

Det flitiga skådandet under våren gav åtskilliga trevliga observationer. Vid Korsholmsudden noterades såväl rastande svart-halsad dopping som sträckande vitnäbbade islommar och bredstjärtad labb. Svarta rödstjärtarna vid Håstaholmen dök åter upp i april, men försvann ganska snart. En sjungande fågel på försommaren indikerade att de ändå kanske var kvar och när det sedan

fångades en ungfågel vid närbelägna Reffelmansviken så kanske det ändå visade på att de lyckats med sin häckning i år. En annan art som sannolikt häckar hos oss, men som är minst lika svår som svart rödstjärt, är kungsfiskaren. Efter tips från fritidsfiskare så sågs några isfåglar längs nedre delen av Gnarpsån i april, en mycket lämplig häckningsbiotop med fina nipor. En ensam fjällpipare gladdes i Delsbo i maj.

Årets fågelokal får nog Malgrynnan utses till. I södra Sverige skulle nog inte grynnan anses som något speciellt, men hos oss, med nästan bara moränblockstränder, fungerar lokalen som en magnet för flyttande fåglar. I början av maj hittades en hane amerikansk bläsand vilket var fynd nr 2 på lokalen då en artfrände även sågs den 25 april 1993. I början av juli stod plötsligt en adult kentsk tärna på grynnan och kunde sedan ses i några dagar. Nästa knall dröjde bara en dryg månad då en tuvsnäppa hittades i samband med en period av mycket vadare på lokalen. Dagen då snäppan försvann kompletterades artlistan med ung smalnäbbad simsnäppa och två gravänder!

Sommaren skulle för övrigt visa sig bli klart mer raritetsspackad än våren. I mitten på juli befann sig oväntat en prutgås på Lillfjärden där den också genomförde sin ruggning i en dryg månad. Arten är ny för Lillfjärden och utgör gåsart nummer tio för lokalen. Ännu mer oväntad var den tjockfot som lyfte från området vid Bergö fyr den 23 juli. Den flög bort till närmaste ö och kunde sedan ses under kvällen även om den gjorde sitt bästa för att gömma sig bland ovan nämnda moränblockstränder. Lustig var att när den först landade på ön så blev den intensivt attackerad av två kustlabbar. Kustlabb och tjockfot måste vara en ovanlig fågelkombination!?! Lova mig att inte sluta skåda när sommaren kommer nästa år. En årstid där det finns så mycket spännande att hitta.

Skäggtärna

Text och foto Lars G Lindström

SÖNDAGEN DEN 14 JUNI VAR JAG, BRITT och ett par till på väg hem från Askersund och den tradjazzfestival som ägt rum där under helgen. När vi gjorde ett stopp i Tönnebro för att tanka ringde min mobil. Det var Karin som entusiastiskt berättade att det fanns en skäggtärna i Ålsjön, Söderhamn, Hälsinglands första. Hon hade redan sett fågeln och var nu på väg hem i det dåliga vädret, det småregnade hela tiden. Efter som vi var så nära så blev jag sugen på att stanna och försöka få syn på fågeln.

När vi kom fram till Ålsjön stod det ett tiotal skådare och spanade ut över sjön. Jodå tärnan hade setts för en liten stund sedan men kunde nu inte ses. Jag pratade med några som sa att det var större chans att få se fågeln längre österut efter sjön. In i bilen och snabbtransport en bit längre bort från E 4:an, mitt emot fågeltornet. Där stod också

några skådare som också alldeles nyss hade sett fågeln men nu var den försvunnen. Jag stod och spanade några minuter men ingen skäggtärna dök upp. Eftersom de övriga i bilen var måttligt roade kände jag trycket och det var bara att åka hemåt.

På måndagen jobbade jag hela dagen och hade dessutom ett möte på kvällen så jag kunde omöjligt åka tillbaka. På eftermiddagen ringde Christer Karlsson från Järvsö och undrade om jag visste om fågeln var kvar. Jag sa att den observerats då och då hela dagen. Christer undrade om jag hade lust att följa med men jag sa att jag inte hade möjlighet men bad honom att höra av sig och berätta om han sett skäggtärnan.

Några timmar senare ringde han och berättade att han inte bara sett fågeln utan också sett den jättebra. Den hade kommit flygande över vassen och vänt bara tio meter framför

honom. –Vilka bilder du hade fått om du hade varit med sa han.

Jag ringde till Tommy L och undrade om han inte hade lust att åka dit tidigt nästa morgon. Det hade han och redan före fem åkte vi mot Ålsjön. Vi började att spana efter tärnan närmast E 4:an. Hur vi än tittade så såg vi bara fisktärnor. Flera gånger tyckte vi att den tärna som vi tittade på såg mörk ut och hoppet tändes men när fåglarna kom närmare så var det ingen skäggtärna. Vi åkte bort till stället mitt emot tornet och spanade också där intensivt men ingen skäggtärna kunde upptäckas. Tillbaka närmast E:4 träffade vi på ett gäng från Stockholm. Nu var vi fler som kunde leta men det hjälpte inte, ingen skäggtärna kunde upptäckas. Tommy började att jobba tidigare än mig så han for hem medan jag stannade kvar ytterligare en timme med samma dåliga resultat. Med hjälp av tåg och cykel var jag på jobbet i Iggesund vid tio-tiden på förmiddagen. Mats A, som på morgonen hade landat på Arlanda från sin resa till Ochotska havet, ringde och hörde sig för om fågeln och stannade också han vid Ålsjön på vägen hem utan att upptäcka fågeln. Det var bara att acceptera att den var försvunnen och att man inte skulle få se släggtärna i Hälsingland denna gång.

På kvällen, då jag satt och fikade på Skutan tillsammans med Britts brors familj från Kalix, ringer Mats och berättar att man återupptäckt skäggtärnan i Edsbyn. Hur skulle jag nu göra? Långt är det ju till Edsbyn men samtidigt var jag väldigt sugen på att få bilder på den nya Hälsingarten. Snabbt bestämde vi att vi skulle åka.

Karin och Stefan Delin hade åkt tidigare och ganska snart efter att vi åkt larmade de ut att fågeln var kvar vid Muckeltjärn vid Edsbyn. Efter en dryg timme var vi framme och kunde på långt håll, på andra sidan sjön, se fågeln sittande på en tråd. Vi bestämde oss för att försöka komma runt sjön. Vi kunde åka bil en bit men fick gå den sista kilometern. När vi närmade oss det ställe fågeln satt såg vi att det redan var en fågelskådare som var där. Stefan Persson hade hunnit före oss. Vi gick närmare och närmare och fågeln satt lungt kvar på sin tråd och både Stefan och jag fick bilder på fågeln som man aldrig drömt om att kunna få. Detta är nog en av tjusningarna med fågelskådning. Man vet aldrig vad som väntar en. Dagen efter var den åter vid Ålsjön för att några dagar senare upptäckas vid Vendelsjön, Stockholm. På väg hem stannade vi i Delsbo och lyssnade på den busksångare som sjöng intill kyrkan.

Vattennall i Tunasjön april 2009, Foto: Lars-Göran Lindström.

Program

höst – vår

World Bird Watch Day

3/10

Tid: 07:00
Samling: Lillfjärden
Ansvarig: Mats Sundkvist, 070-698 69 11

Åter samlas fågelskådare runt hela vårt klot för att titta på och räkna fåglar. Troligtvis åker vi ut mot havet och Hornslandet. Tag med fika.

Bildvisning

17/11

Tid: 19:00
Plats: CUL, Kullg 6-8
Ansvarig: Karin Svensson, 070-513 48 66

Alla fågelklubbens medlemmar uppmanas att ta med sig sina fågelbilder. Kom ihåg! Alla bilder är värda att visas. Vi garanterar en trevlig samvaro och fika.

Nyårsexkursionen

1/1

Tid: 08:00
Samling: Lillfjärden
Ansvarig: Mats Axbrink, 070-608 99 14

En klassiker i HFK:s historia. Som vanligt gäller det att hitta så många arter som möjligt denna första dag på året. Deltagarantalet har minskat de senaste åren. Hoppas att det blir fler som deltar i år.

Ochotska havet

26/1

Tid: 19:00
Plats: CUL, Kullg 6-8
Ansvarig: Karin Svensson, 070-513 48 66

Detta blir nog årets mest spännande programpunkt. Mats visar bilder och berättar om sin resa till nordöstra Ryssland. Bland annat får vi säkert se mängder av alkor som tofsalka och tofslunnefågel. Han har dessutom lovat bilder på rubinnäktergal i sin vackraste dräkt.

Ugglexkursion

23/2

Tid: 19:30
Samling: Lillfjärden
Ansvarig: Mats Sundkvist, 070-698 69 11

Får vi bara höra en uggle så slår vi årets ugglexkursion med råge. Så dött på ugglor som det var detta år har det aldrig varit förr.

Årsmöte

16/3

Tid: 18:30
Plats: Räddningstjänsten
Ansvarig: Mats Sundkvist, 070-698 69 11

Sedvanliga årsmötesförhandlingar. Fågelklubben bjuder på fika. Undrar vad Christina bakar för gott denna gång. Bildvisning/föredrag.

Tisdagsexkursioner

Tisdagsexkursionerna startar den 13/4. Mera om detta i nästa nummer av Nattvakan.

Ovan: Spetsbergsgås, Lillfjärden augusti 2009: Foto Mats Åberg.

Nedan: Den busksångare som sjöng vid Delsbo kyrka i juni 2009. Foto: Lars G Lindström

